

10 jaar herstelbemiddeling in Nederland

Keuzevrijheid, vrijwilligheid en vertrouwelijkheid centraal

Op 1 november was het precies 10 jaar geleden dat Slachtoffer in Beeld (SiB) startte met de ontwikkeling en implementatie van slachtoffer-daderbemiddeling in Nederland. Nadien ontving de organisatie ruim 13.000 aanmeldingen en ontwikkelde door onderzoek en ervaring een beproefde methodiek. Met directeur Henriëtte van der Klok blikt LetselschadeNEWS terug en kijken we vooruit naar herstelbemiddeling in de toekomst. Door Mariëlle van den Berg

Voorgeschiedenis

In de zomer van 2006 besloot toenmalig Minister Donner van Justitie, één organisatie aan te wijzen die zorg zou dragen voor de voorbereiding en uitvoering van slachtoffer-dadergesprekken. Uit onderzoeken bleek dat slachtoffers tevreden zijn over contact met de dader. Het helpt bij de verwerking van het delict. Slachtoffers zien een gezicht bij de dader en kunnen daarmee het delict meer loslaten. "De mogelijkheid om met jeugdige daders een hersteltraject uit te voeren, eventueel leidend tot een gesprek, is een wenselijke aanvulling op de bestaande mogelijkheden voor de aanpak van jeugdige daders," schreef hij aan de Tweede Kamer. Naast de positieve werking is Nederland ook op grond van het EU-kaderbesluit slachtoffers (2001) verplicht mogelijkheden voor bemiddeling tussen slachtoffer en dader te stimuleren.

Slachtoffer in Beeld aangewezen

Henriëtte van der Klok, directeur van Slachtoffer in Beeld, licht toe: "SiB werd aangewezen voor het organiseren van slachtoffer-dadergesprekken in Nederland zodat expertise, protocollering en kwaliteit in één hand lag. Doordat SiB al ervaring had opgedaan in projecten met slachtoffer-dadercontacten lag de keuze voor de hand. In de opdracht werden drie uitgangspunten geformuleerd: de contacten mochten alleen plaatsvinden op vrijwillige basis en alleen als aanvulling op de strafrechtelijke procedure worden toegepast. Derde uitgangspunt was dat een verslag van het contact wel ter informatie aan de officier van justitie kon worden gezonden die daarmee rekening kon houden.

Ontwikkelingen

Slachtoffer in Beeld ontwikkelde in de afgelopen tien jaar een beproefde

bemiddelingsmethodiek, gebaseerd op drie belangrijke uitgangspunten van herstelbemiddeling: vrijwilligheid, vertrouwelijkheid en een meerzijdig betrokken bemiddelaar. Henriëtte: "Meerzijdige betrokkenheid betekent dat de bemiddelaar oog heeft voor de wensen, behoeften en belangen van beide partijen. De bemiddelaar draagt er zorg voor dat beide partijen baat hebben bij de bemiddeling." Door inzicht en externe factoren heeft SiB in de afgelopen 10 jaar een aantal veranderingen doorgevoerd in werkwijze bij slachtoffer-daderbemiddeling. Zo werd gestart met bemiddelingen met jeugdige daders, maar in 2009 werd de mogelijkheid ook voor volwassen daders opengesteld. Inmiddels is van de deelnemende daders de meerderheid volwassen. "Verder hebben we in 2013 de term slachtoffer-dadergesprekken aangepast in slachtoffer-daderbemiddeling," aldus Henriëtte. "We deden dit mede op verzoek van Slachtofferhulp Nederland. De term gesprek zou teveel duiden op de contactvorm van gesprek terwijl bijna even vaak gekozen wordt voor een briefwisseling en in iets mindere mate voor een pendelbemiddeling."

Mediation in strafzaken

Een derde belangrijke ontwikkeling is de komst van mediation in strafzaken

doordat in 2012 artikel 51h aan het Wetboek voor strafvordering (Sv) werd toegevoegd. De wetgeving werd ingevoerd ter versterking van de positie van het slachtoffer. Bij deze vorm van herstelbemiddeling is de strafrechtkenen opdrachtgever en moeten de rechter en officier van justitie rekening houden met de overeenkomst in de afdoening of vervolgbeslissing. Daarop volgend gaf het Ministerie van Veiligheid & Justitie opdracht om in pilots verschillende vormen van herstelbemiddeling binnen het strafproces uit te proberen. SiB koos ervoor haar aanbod te verbreden door naast slachtoffer-daderbemiddeling ook SiB-mediation aan te bieden, met behoud van de uitgangspunten vrijwillig en vertrouwelijk. SiB nam vervolgens, naast andere aanbieders van mediation in strafzaken, deel aan de pilot Mediation in de officiers- en rechters fase. De pilot werd in 2015 in een evaluatie redelijk positief beschreven. De minister van Veiligheid & Justitie Van der Steur reageerde daarop dat mediation in strafzaken mogelijk moest worden maar niet voor iedereen geschikt leek te zijn.

Cafégevecht

De eerste bemiddelingszaak die SiB heeft uitgevoerd betrof destijds een cafégevecht, waarbij de dader bij het slachtoffer een gebroken oogkas had veroorzaakt. De dader meldde

zich aan, omdat hij zijn excuses wilde aanbieden. De gebeurde via een briefwisseling. Ook werd een afspraak over schadevergoeding gemaakt.

Opvallende resultaten

De herstelbemiddelingen die door SiB in 10 jaar tijd werden begeleid, betroffen alle soorten delicten. De meerderheid van de bemiddelingen vond plaats naar aanleiding van een geweldsdelict met als koploper geweld met letsel, gevolgd door overvallen en berovingen. Daders blijken vooral deel te nemen om excuses aan te bieden en om iets voor het slachtoffer te doen. Slachtoffers nemen in de eerste plaats deel om vragen te stellen en de gevolgen van het delict te vertellen. De meeste meldingen komen vanuit een dader: vier van de vijf. Opvallend is dat hierin de afgelopen 10 jaar nauwelijks verandering plaatsvond. Henriëtte: "Organisaties die werken met daders zijn al wat langer bezig met herstelbemiddeling aan te bieden. Bovendien zijn daders meer en langer in beeld bij justitie of hulpverleners. De Europese Unie heeft onlangs richtlijnen opgesteld waarin staat dat slachtoffers recht hebben op informatie over herstelbemiddeling. We zien dat herstelbemiddeling steeds meer aan slachtoffers wordt aangeboden en we verwachten een toename uit deze hoek."

Onderzoek

De behoefte aan herstelbemiddeling blijkt uit het stijgende aantal meldingen. SiB liet ook diverse onderzoeken uitvoeren naar de tevredenheid en de impact van bemiddeling op de deelnemers. Het blijkt dat door slachtoffer-dadercontact woede en angst bij het slachtoffer afneemt. De meerderheid van slachtoffers en daders ervaren het bemiddeld contact als waardevol en zijn daar tevreden over. Uit vervolgonderzoek blijkt bovendien dat slachtoffer-daderbemiddeling grote persoonlijke impact heeft op daders: gevoelens van verantwoordelijkheid en schaamte nemen toe.

Waarborgen van keuzevrijheid

De afgelopen 10 jaar heeft SiB hard gewerkt om de bekendheid van en het vertrouwen in herstelbemiddeling te vergroten. Mede door de versterkte aandacht voor het slachtoffer, nam slachtoffer-daderbemiddeling een hoge vlucht en verdubbelde het aantal zaken in vijf jaar tijd. Henriëtte: "We zagen met de invoering van mediation in strafzaken een toename in aandacht voor herstelbemiddeling bij de hele strafrechtketen. Ook de media besteedde sinds de invoering van artikel 51h meer aandacht aan deze

opkomende vorm." SiB ziet ook een keerzijde aan de ontwikkeling: "Door de komst van mediation in strafzaken bestaat het gevaar dat organisaties in de strafrechtketen alleen deze vorm van bemiddeling aanbieden. Slachtoffers en verdachten weten vaak niet beter en gaan akkoord met datgene wat ze aangeboden krijgen. Zonder goed te beseffen wat de consequenties kunnen zijn en of ze de bemiddeling onder die voorwaarden wel willen aangaan." Op basis van haar jarenlange ervaring en diverse wetenschappelijke onderzoeken, pleit SiB voor het behoud van keuzevrijheid voor alle slachtoffers en daders. Henriëtte: "Het is van belang dat direct betrokkenen zelf, geheel vrijwillig, kunnen bepalen of ze gebruik willen maken van herstelbemiddeling en zo ja, welke vorm van herstelbemiddeling zij willen. Ook ligt bij hen de keuze of de uitkomst wel of niet kan meewegen in de afdoening of straf en op welk moment zij het contact willen aangaan. Ook nee zeggen hoort bij deze keuzevrijheid. Het belang van de direct betrokkenen moet voorop blijven staan."

Tijdig en volledig informeren

Om de keuzevrijheid voor slachtoffers en daders te waarborgen is het van belang dat slachtoffers en daders tijdig en volledig geïnformeerd worden over de mogelijkheid van herstelbemiddeling, de verschillende vormen en gevolgen. In de afgelopen 10 jaar is dit nog onvoldoende gedaan. Henriëtte: "Herstelbemiddeling kan mensen echt helpen bij de verdere verwerking. Maar je maakt alleen gebruik van herstelbemiddeling als je weet dat dit kan. Het komt regelmatig voor dat politie, hulpverleners of andere instanties slachtoffers en daders niet informeren over de mogelijkheid tot herstelbemiddeling of dit afraden vanuit de beste bedoelingen direct betrokkenen te willen beschermen. Maar in plaats van beschermen en zelfs

afschermen, kun je mensen hiermee een stap in hun verwerking ontzeggen. We benadrukken daarom altijd: denk niet voor de ander. Laat mensen zelf de keuze of ze dit willen."

Breder aanbod

Naast bemiddeling na misdrijven, verkeersongevallen en seksueel misbruik in het verleden, zet SiB inmiddels haar methodiek ook in bij medische incidenten. Henriëtte: "Er is een vergelijkbare problematiek en behoeften komen veelal overeen. Er leven vragen, schuldgevoelens, er is behoefte aan erkenning en uitleg en in sommige gevallen moeten partijen ook met elkaar verder. Bij herstelbemiddeling gaat het niet om waarheidsvinding, de schuldvraag of aansprakelijkheid. Er wordt ruimte gecreëerd voor vragen, de verschillende kanten van een verhaal en waar nodig, herstel van vertrouwen."

Toekomst

Slachtoffer in Beeld zet haar werk voort en wil, door middel van voorlichting en training, zorgen voor verdere verbetering in de informatievoorziening aan slachtoffers en daders. "We verwachten dat door middel van structurele informatie aan slachtoffers en daders meer mensen dan tot nu toe gebruik van de dienst gaan maken," voorspelt Henriëtte. "De nieuwe naam voor onze organisatie die we in 2017 introduceren zal ons daarbij helpen. Deze naam zal nog meer duidelijk maken dat de bemiddelingen voor slachtoffers én daders zijn en dat het contact hen een stap verder brengt." In het najaar van 2016 kondigde het ministerie van Veiligheid en Justitie aan te stoppen met de financiering van mediation in strafzaken. Vervolgens werd door de Tweede Kamer alsnog goedkeuring gegeven aan een ingediend voorstel voor 1,5 miljoen Euro. Henriëtte: "Wij vinden het belangrijk dat slachtoffers

en daders die een bemiddeling in het strafrecht willen, de vrijheid hebben voor deze vorm te kiezen. Gelukkig is herstelbemiddeling buiten het strafrecht (slachtoffer-daderbemiddeling) structureel gefinancierd en blijft, ook voor de zitting, mogelijk. Slachtoffers en daders kunnen op elk gewenst moment met elkaar het contact aangaan en daarmee bijdragen aan herstel. Wij roepen alle organisaties op die werken met slachtoffers en daders om hun cliënten te informeren over herstelbemiddeling en de verschillende vormen die worden aangeboden. Het is een recht om deze informatie te ontvangen. Bovendien blijkt uit onderzoek dat slachtoffers bemiddeling buiten het strafrecht hoger waarderen en de relatie met het strafproces minder belangrijk vinden. Centraal staat de behoefte van het slachtoffer en die van de dader en de wijze waarop het contact hen verder kan helpen."

Keuzevrijheid: snel in gesprek maar geen invloed op de strafzaak*

Sinds de jarenlange vriendschap van Stephanie (23) en Rafael (25) officieel een relatie is geworden, gaat het stroef tussen de twee. Rafael is bezitterig, Stephanie mist dat wat hun vriendschap juist zo fijn maakte. Als Stephanie genoeg heeft van Rafaels jaloezie en de relatie beëindigt, heeft Rafael daar veel moeite mee. Beiden missen hun vriendschap. Als hij op een avond bij Stephanie langsgaat, gaat het mis. Rafael mishandelt Stephanie zo erg dat ze daardoor botbreuken en kneuzingen op loopt. Stephanie doet aangifte bij de politie. Omdat ze elkaar van het werk kennen en elkaar ook in het dorp blijven tegenkomen, wil Stephanie snel met Rafael in gesprek. Ook Rafael wil met Stephanie praten, want hij beseft dat hij fout heeft gehandeld en in het dorp wordt over hen gepraat. Stephanie wil duidelijk maken wat de mishandeling met haar heeft gedaan en zich weer veilig voelen. Ze wil niet dat de uitkomst meeweegt in de straf. Rafael snapt

dat. Binnen twee weken is het gesprek zorgvuldig voorbereid en de twee ontmoeten elkaar onder begeleiding van een bemiddelaar. De therapeute van Stephanie en één van de ouders van Rafael zijn ook bij het gesprek aanwezig. Beiden zijn na het gesprek erg opgelucht. Ze hoeven niet meer te vrezen voor een toevallige ontmoeting. ♦

*Uit privacy-overwegingen zijn andere namen gebruikt.